

Alþingi
Nefndasvið
Austurstræti 8-12
150 Reykjavík

Reykjavík, 19. desember 2016

Efni: Umsögn Öryrkjabandalags Íslands (ÖBÍ) um frumvarp til laga um fjárlög 2017, þingskjal 1 -1. mál.

Öryrkjabandalag Íslands hefur fengið til umsagnar frumvarp til fjárlaga fyrir árið 2017. Frestur til að skila inn umsögn var allt of stuttur. Þá er forkastanlegt að þjóðinni skuli vera boðið upp á að veita jafn mikilvægum lögum íslenska ríkisins umsögn á jafn stuttum tíma. Frumvarpið er eðli málsins samkvæmt mjög viðamikið og nauðsynlegt er því að veita lengri tíma til skoðunar og umsagnar. Eftirfarandi umsögn eru fyrstu viðbrögð bandalagsins við þingskjali 1. ÖBÍ sendi nýlega inn umsögn um ýmsar forsendur fjárlaga (2. mál) þar sem fjallað er um eftirfarandi fjárlagaliði: Barnabætur, vaxtabætur, hækkanir krónutöluskatta og .gjalda, bifreiðamál, virðisaukaskatt, frítekjumark vegna atvinnutekna, víxlverkun milli örorkulífeyrisgreiðslna almennatrygginga og lífeyrissjóða. Umsögnina má finna hér:

http://www.obi.is/static/files/skjol/pdf-skjol/umsagnir/2016/2016-14_12_-umsogn-mal-2_-ymsar-forsendur-fjarlaga-2017.pdf

Í eftirfarandi umsögn við þingskjal 1 - 1. mál koma fram breytingartillögur okkar á fjárlögunum. Samningur Sameinuðu þjóðanna um réttindi fatlaðs fólks, sem var fullgiltur fyrr í haust, var leiðarljós í þeirri vinnu. Lagt er til að fjármagn fari sérstaklega til að innleiða samninginn í íslenskan rétt. Fjármagn verði tryggt til lögfestingar notendastýrðrar persónulegrar aðstoðar (NPA).

Einnig er lagt til að útgjöld til heilbrigðismála verði stóraukin og að unnið skuli að því að heilbrigðisþjónusta verði gjaldfrjáls.

Ennfremur eru lagðar til breytingar á fjárlögum er meðal annars varða almanna-tryggingar, skattamál, menntamál og framkvæmdaáætlun í málefnum fatlaðs fólks.

Efnisyfirlit

Almennar athugasemdir	4
Ísland ríki mannréttinda?	4
Mannréttindasamþætting	4
Tillaga um breytingu:	5
Réttindi einstaklinga, trúmál og stjórnsýsla innanríkismála	5
Tillaga um breytingu:	5
1. Alþingi og eftirlitsstofnanir	5
Aðgengi að húsnæði umboðsmanns Alþingis	5
Tillaga um breytingu:	5
2. Dómstólar	6
Tillaga um breytingu:	6
3. Æðsta stjórnsýsla	6
Aðgengi að æðstu stjórnsýslu	6
Tillaga um breytingu:	6
Markmið um bætt vinnubrögð	6
Tillaga um breytingu:	6
4. Utanríkismál	7
Samningur Sameinuðu þjóðanna um réttindi fatlaðs fólks	7
Tillaga um breytingu:	7
Valfrjáls bókun við samning Sameinuðu þjóðanna um réttindi fatlaðs fólks	7
Tillaga um breytingu:	7
Aðrir mannréttindasamningar	7
Tillaga um breytingu:	8
Þróunarsamvinna	8
Tillaga um breytingu:	8
5. Framkvæmdaáætlun í málefnum fatlaðs fólks	8
Tillaga um breytingu:	9
6. Heilbrigðismál	9
Tillaga um breytingu:	9
Greiðslupátttaka í heilbrigðisþjónustu	9
Tillaga um breytingu:	10
Tannlækningar, sálfræðiþjónusta og lyf	10
Tannlækningar	10
Tillögur um breytingar:	11
Sálfræðiþjónusta	11
Tillaga um breytingu:	11
Lyf	11
Tillaga um breytingu:	11
Hjálpartæki	12

Viðgerðarþjónusta á hjálpartækjum	12
Tillögur um breytingar:.....	12
Heilbrigðisstofnanir.....	12
Tillaga um breytingu:.....	13
7. Almannatryggingar	13
Boðuð 7,5% hækkun sett í samhengi við aðrar hækkanir.....	13
Tillaga um breytingu:.....	15
Viðtæk krafa og samstaða um afnám krónu á móti krónu skerðingar	16
Tillaga um breytingu:.....	16
Reglugerðarákvæði kemur í veg fyrir að öllum lífeyrisþegum sé tryggð lágmarksfjárhæð til framfærslu.....	17
Tillaga um breytingu:.....	17
Viðmið fyrir uppbætur á lífeyri.....	17
Tillaga um breytingu:.....	17
Desember- og orlofsuppbætur.....	18
Tillögur um breytingar:.....	18
Hugmyndir um innleiðingu starfsgetumats	19
Tillaga um breytingu:.....	19
8. Sveitarfélög og byggðamál	20
Sjálfstætt líf.....	20
Tillögur um breytingar:.....	20
9. Menntun.....	20
Tillaga um breytingu:.....	21
Framhaldsfræðsla og menntun óflokkuð á skólastig.....	21
Tillaga um breytingu:.....	21
10. Atvinnumál fatlaðs fólks og fólks með skerta starfsgetu.....	21
11. Skatta-, eigna- og fjármálaumsýsla	22
Tillögur um breytingar:.....	22
12. Grunnskrár og upplýsingamál	22
Tillaga um breytingu:.....	23
13. Nýsköpun, rannsóknir og markaðsmál	23
Tillaga um breytingu:.....	23
Að lokum	23

Almennar athugasemdir

Ísland ríki mannréttinda?

Í september síðastliðnum fullgilti Íslenska ríkið samning Sameinuðu þjóðanna um réttindi fatlaðs fólks (SRFF). Með fullgildingunni gengst Íslenska ríkið við þeim skyldum að virða, vernda og tryggja fötluðu fólki þau lágmarksréttindi sem samningurinn kveður á um. Gera þarf nauðsynlegar breytingar á Íslenskum lögum, reglum, stjórnisýsluframkvæmd og þjónustu til að tryggja að þær kröfur sem samningurinn kveður á um verði uppfylltar. Vonir fólks stóðu til þess að fullgilding samningsins yrði þess valdandi að miklar réttarbætur fylgdu í kjölfarið.

Í frumvarpi með fjárlögum 2017 er ekki að sjá með beinum hættu að grípa eigi til aðgerða til þess að tryggja fötluðu fólki þau lágmarksréttindi sem SRFF gerir kröfu um. Fjárlög, sem grundvallarskjal um fjárútlát ríkissjóðs, verða að vera samþætt mannréttindum allra, þar á meðal fatlaðs fólks. Þær áætlanir sem fram koma í fjárlagafrumvarpinu verða að taka mið af því.

Þegar ríki hafa undirgengist skuldbindingar samningsins ber þeim m.a. skylda til að tryggja efnisatriði samningsins í virkum skrefum s.e. progressive realisation. Skrefin verða að tryggja fólki raunverulegar réttarbætur. Margt af því sem hér kemur fram á eftir kallar ekki á mikil fjárútlát ríkissjóðs en getur skipt sköpum fyrir líf margra.

Í samningnum felst viðurkenning á því að fatlað fólk hefur verið jaðarsett í gegnum árin, að allir séu jafnir fyrir lögum og er mismunur á grundvelli fötlunar því er brot á samningnum. Í málefnum fatlaðs fólks kallar þetta á sérstakar aðgerðir ríkisvaldsins sem er skuldbundið til þess að tryggja jafnræði og samfélagsþátttöku með aðgerðum, breytingum á lögum og framkvæmd sinni. Með ákveðinni einföldun má segja að með samningnum fylgi viðurkenning á því að samfélagið skuli aðlaga sig að margbreytileika fatlaðs fólks. Ríkjum ber að tryggja að allir aðilar veiti fötluðu fólki viðeigandi aðlögun. Jafnframt telst neitun á viðeigandi aðlögun vera brot á SRFF og Mannréttindasáttmála Evrópu, sem lögfestur er hér á landi. Brot á jafnræði fólks, það er með því að neita fólki um viðeigandi aðlögun telst þar með brot á lögfestum rétti hér á landi.

Hér á eftir koma ábendingar og tillögur um hvernig efnisleg innleiðing samningsins skuli tryggð í fjárlögum og öðrum lögum.

Mannréttindasamþætting

Kynjuð fjárlagagerð – fötluð fjárlagagerð

Samkvæmt kafla 5.6 um kynjaða fjárlagagerð segir að fyrsta markmiðið snúi að því að bæta framboð og aðgengi að kyngreindum gögnum og að verkefnisstjórar hafi verið skipaðir í öllum ráðuneytum til þess að leiða verkefnið innan síns ráðuneytis. Annað markmið með kynjaðri fjárlagagerð er að stuðlað verði að jafnrétti í Íslenskum lögum með jafnréttismati á frumvörpum. Þriðja markmiðið er að stuðla að jafnrétti með beinum hætti. Ennfremur mun fræðsla, aðhald og stuðningur spila stórt hlutverk á komandi ári og þá sérstaklega við vinnu um jafnréttismat á frumvörpum.

Mikið fagnaðarefni er að kynjajafnrétti sé fylgt eftir með jafn ríkulegum hætti og þarna er gert. Að sama skapi er hér bent á að jafnrétti er víðtækara hugtak en það að það

nái einungis til kvenna og karla. Jafnréttishugtakið á samkvæmt eðli sínu við um alla. Mannréttindi fatlaðs fólks varða einnig öll svið mannlífsins. Framsetning á jafnréttishugtakinu í kaflanum gefur ekki fullnægjandi mynd af því. Jafnréttismat á frumvörpum til laga ásamt öðru því verklagi sem tilgreint er í kaflanum ætti að varða stærri hóp samfélagsins og þar með talið fatlað fólk. Verklagi sem lýst er varðandi sambættingu jafnréttis kynjanna í alla fjárlagagerð er auðvelt að yfirfæra yfir á fötlunarbreytuna. Þörfin á sértækum aðgerðum er síst minni þegar kemur að fötluðu fólki.

Tillaga um breytingu:

Lagt er til að tekið verði upp sambærilegt verklag og nefnt er í kafla 5.6, til þess að tryggja sambættingu mannréttinda fatlaðs fólks í fjárlagagerðina.

Réttindi einstaklinga, trúmál og stjórnarsýsla innanríkismála

Réttur til stjórnmalapáttöku er verndaður í 29. gr. SRFF. Svo virðist sem lög um kosningar til Alþingis, nr. 24/2000, séu ekki fyllilega í samræmi við samninginn. Í 4. mgr. 63. gr. laganna er t.d. kveðið á um að fatlaður einstaklingur eigi rétt á að fá aðstoðarmann ssakir sjónleysis eða þess að honum sé hönd ónothæf%ó ljósi þessa er þörf á því að kosningalöggjöfin verði endurskoðuð til þess að tryggja samræmi við samninginn.

Tillaga um breytingu:

Lagt er til að fjármagn verði lagt til þess að endurskoða kosningalöggjöfina með tilliti til SRFF.

1. Alþingi og eftirlitsstofnanir

Aðgengi að húsnæði umboðsmanns Alþingis

Aðgengi að réttlæti og stjórnarsýslu er nauðsynlegt til þess að einstaklingar geti sótt réttindi sín. Aðgangur að réttarvörslukerfinu [aðgengi að réttlæti] (e. access to justice) er viðurkenndur í 13. gr. SRFF. Eins og fram kemur í umfjöllun fjárlaga, er húsnæði umboðsmanns Alþingis óaðgengilegt hreyfihömluðu fólki. Fagnaðarefni er að lagt er til að 11 m.kr. verði varið til þess að gera húsnæði umboðsmanns Alþingis aðgengilegt. Í þessu samhengi má horfa til þess að ýmsar stofnanir ríkisvaldsins eru óaðgengilegar en ríkisvaldinu ber að tryggja öllum einstaklingum jafnræði til þess að geta notið þjónustu og borgaralegrar verndar allra ríkisstofnanna. Sérstök aðgengisgreining verður að fara fram á öllum stofnunum ríkisvaldsins. Tryggja verður fjármagn til þess.

Tillaga um breytingu:

Lagt er til að sérstök greining á aðgengismálum fari fram á öllum stofnunum ríkisvaldsins. Í framhaldi af því skal metið hvort þörf sé á að grípa til sérstakra ráðstafana í ljósi fullgildingar SRFF.

2. Dómstólar

Aðgangur að réttarvörslukerfinu [aðgengi að réttlæti] (e. access to justice) er verndað í 13. gr. SRFF. Í kafla 2 um dómsmál er sérstaklega fjallað um mikilvægi þess að aðgengi að dómstólum sé greitt. Aðgengi að réttlæti getur meðal annars verið að tryggd verði að allt efni sé aðgengilegt og skýrt fyrir fatlað fólk, einnig þarf að tryggja að mat á trúverðugleika fatlaðs fólks innan dómskerfisins verði skoðað.

Tillaga um breytingu:

Lagt er til að fjármagn verði tryggt í fjárlögum til að dómstólar meti hvort þörf sé á því að endurskoða framkvæmd og útgáfu efnis í ljósi fullgildingar SRFF.

3. Æðsta stjórnarsýsla

Aðgengi að æðstu stjórnarsýslu

Aðgengi fatlaðs fólks að æðstu stjórnarsýslu er sjálfsgæður réttur. Þrátt fyrir það eru Bessastaðir og Stjórnarráðsbyggingin ekki fyllilega aðgengileg hreyfihömluðu fólki.

Tillaga um breytingu:

Lagt er til að veitt verði fjármagn til að tryggja að Bessastaðir og Stjórnarráðsbyggingin verði fyllilega aðgengileg hreyfihömluðu fólki.

Markmið um bætt vinnubrögð

Í texta frumvarpsins kemur fram að unnið skuli m.a. að:

1. því að treysta faglega umgjörð um störf ríkisráðs, ríkisstjórnar og ráðherra.
2. því að auka gegnsæi við undirbúning löggjafar, stefnumótun og áætlanagerð.
3. tryggja það að mat á áhrifum frumvarpa/laga verði fullnægjandi.
4. endurskoðun handbókar um vinnslu frumvarpa.

Í þessu samhengi er mikilvægi mannréttindasamþættingar ítrekað. Þessi vinna verður að miðast að mannréttindum, allra þegna. Áður hefur komið fram að fullgilding samnings Sameinuðu þjóðanna um réttindi fatlaðs fólks kallar á endurskoðun vinnubragða stjórnarsýslunnar. Markmið um bætt vinnubrögð æðstu stjórnarsýslu ættu þar með að kalla á að skoðað verði hvort samningurinn hafi raunveruleg áhrif á vinnubrögðin. Gagnsæi er t.d. ekki mikið þegar texti er óaðgengilegur fyrir fatlað fólk eða á óaðgengilegu formi. Lýðræðislegt aðhald á að koma frá öllum borgurum óháð fötlun. Texti fjárlagafrumvarpsins er almennt afar óaðgengilegur og sér í lagi fyrir fatlað fólk. Tryggja verður sérstaklega að málefnum fatlaðs fólks verði gert hærra undir höfði í allri vinnu æðstu stjórnvalda.

Tillaga um breytingu:

Lagt er til að veitt verði fjármagn til að meta hvers konar breytingar á vinnubrögðum, útgáfu og framkvæmd hjá æðstu stjórnarsýslu ríkisins þurfi að fara í sbr. skuldbindingar samningsins.

4. Utanríkismál

Samningur Sameinuðu þjóðanna um réttindi fatlaðs fólks

Í inngangi kemur fram að fullgilding SRFF kalli á að samningurinn skuli innleiddur með efnislegum hætti í íslenskan rétt. Í kafla frumvarpsins um utanríkismál segir að eitt af markmiðum ríkisins sé að sinnleiða þjóðréttarlegar skuldbindingar og samræma íslenska löggjöf að þeim. Hér er mikilvægi þess að tekið verði með föstum tókum á þessu máli af hendi ríkisvaldsins ítrekað. Dæmin sanna að efnisleg innleiðing samningsins hefur ekki verið með réttum hætti, sbr. breytingar á lögræðislögum sem teljast ekki fyllilega í samræmi við 12. gr. SRFF. Því verður að tryggja að efnisleg innleiðing samningsins verði með réttum hætti.

Horfa skal til þess sem gerst hefur hjá þeim ríkjum sem hafa verið aðilar að samningnum. Alþjóðastofnanir hafa skýrt efnisákvæði samningsins á síðustu árum. Nefnd Sameinuðu þjóðanna um réttindi fatlaðs fólks hefur gefið út almenn álit um tilteknar greinar, fyrir nefndina hafa einnig farið einstaklingsmál sem hafa skýrt skyldur ríkjanna og hefur nefndin veitt tilmæli til einstakra ríkja í skýrslum sínum um framkvæmd samningsins. Dómar mannréttindadómstóls Evrópu og Evrópu dómstólsins hafa einnig skýrt skyldurnar á síðustu árum.

Greining á þessum dómum, einstaklingsmálum, skýrslum og álitum er nauðsynleg til þess að efnisleg innleiðing samningsins verði með réttum hætti. Slíka greiningu verður að gera sem fyrst á árinu 2017 og vinna tillögur að nauðsynlegum lagabreytingum strax í kjölfarið, því tveimur árum frá fullgildingu samningsins skal skýrsla íslenska ríkisins um framkvæmd samningsins liggja fyrir hjá nefnd Sameinuðu þjóðanna um réttindi fatlaðs fólks.

Tillaga um breytingu:

Lagt er til að unnið verði að efnislegri innleiðingu samningsins með markvissum hætti. Tryggja þarf fjármagn til þess að ráða a.m.k. þrjá sérfræðinga til innanríkisráðuneytisins til að vinna að greiningu á dómum, álitum, skýrslum og framkvæmd annarra ríkja. Staða þeirra verði tímabundin til þriggja ára. Tryggja verður aðkomu heildarsamtaka fatlaðs fólks að verkefninu.

Valfrjáls bókun við samning Sameinuðu þjóðanna um réttindi fatlaðs fólks

Þegar SRFF var fullgiltur samþykkti Alþingi að valfrjáls viðauki [valfrjáls bókun] (e. optional protocol) við SRFF skyldi fullgiltur fyrir árslok 2017. Ekki er að sjá á fjárlögum hvaða fjárútlát fylgja nauðsynlegri vinnu til fullgildingar viðaukans/bókunarinnar.

Tillaga um breytingu:

Lagt er til að fjármagn til fullgildingar valfrjálsa viðaukans/bókunarinnar verði tryggt.

Aðrir mannréttindasamningar

Í frumvarpinu segir orðrétt:

sÁ alþjóðavettvangi er Ísland málsvari virðingar fyrir alþjóðalögum, mannréttinda, jafnréttis og sjálfbærrar þróunar. Skýr og réttlát alþjóðleg viðmið um þjóðarétt og mannréttindi, eru lykillinn að öryggi og hagsæld, ekki síst smærri ríkja.‰

Trúverðugleiki íslenska ríkisins byggist meðal annars á því hvernig ríkinu hefur tekist að fullgilda alþjóðlega mannréttindasamninga. Samkvæmt heimasíðu Sameinuðu þjóðanna er Ísland ekki á meðal þeirra ríkja sem fullgilt hefur flesta mannréttindasamninga og bókanir. Íslenska ríkið hefur hvorki fullgilt endurskoðaðan Félagsmálasáttmála Evrópu né Marrakesh sáttmálann sem á að tryggja aðgengi fatlaðs fólks að útgefnu efni.

Trúverðugleiki íslenska ríkisins byggist einnig á því hve vel íslenska ríkinu gengur að framkvæma skyldur sínar samkvæmt alþjóðasamningum og verða við ábendingum alþjóðastofnana um úrbætur. Íslenska ríkinu hefur verið ítrekað bent á að engin mismununarlöggjöf er á landinu. Ísland sem málsvari virðingar fyrir alþjóðalögum, mannréttindum og jafnrétti verður að bregðast tafarlaust við þessum ábendingum með markvissum úrbótum.

Tillaga um breytingu:

Lagt er til að sett verði nægilegt fjármagn til þess að tryggja að:

1. farið verði eftir tilmælum alþjóðastofnana um að mismununarlöggjöf skuli sett.
2. endurskoðaður Félagsmálasáttmáli Evrópu verði fullgiltur hér á landi.
3. Ísland fullgildi Marrakesh sáttmálann.
4. Ísland fullgildi bókun við samning Sameinuðu þjóðanna um efnahagsleg, félagsleg og menningarleg réttindi.
5. Ísland fullgildi aðra samninga og bókanir.

Þróunarsamvinna

Þrátt fyrir fullgildingu SRFF er ekki að sjá að tekið hafi verið tillit til 32. gr. SRFF sem segir að alþjóðlegt samstarf, einnig alþjóðlegar þróunaráætlanir, skuli ná til fatlaðs fólks.

Tillaga um breytingu:

Lagt er til að nægilegt fjármagn verði veitt til Þróunarsamvinnustofnunar svo viðmið SRFF verði höfð að leiðarljósi í þeirri þróunarsamvinnu sem Ísland er aðili að.

5. Framkvæmdaáætlun í málefnum fatlaðs fólks

Tilsettum markmiðum og framtíðarsýn um málefni fatlaðs fólks má fagna sem m.a. felast í því að fötluðu fólki verði sköpuð skilyrði til sjálfstæðs lífs og réttindi í samræmi við SRFF. Eftir fullgildingu á SRFF jukust skyldur stjórnvalda til að tryggja réttindi, tækifæri og vernd fatlaðs fólks. Nú er tíminn til þess að taka skrefið til fulls og sýna í verki að ofangreind markmið og framtíðarsýn séu ekki bara viljayfirlýsing heldur raunverulegur vilji stjórnvalda.

Gert er ráð fyrir 209,8 m.kr. í framkvæmdaáætlun um málefni fatlaðs fólks sem lækkar um 1,3 m.kr. frá fyrra ári. Ef ofangreind markmið og framtíðarsýn eiga að

verða að veruleika verður að auka framlag til framkvæmdaáætlunarinnar svo um munar og til annarra verkefna sem löggjafinn hefur áætlað.

Tillaga um breytingu:

Lagt er til að gerð verði raunhæf kostnaðaráætlun samfara framkvæmdaáætluninni þannig að verkefni hennar séu fjármögnuð með skynsamlegum hætti svo raunverulegar breytingar geti átt sér stað.

6. Heilbrigðismál

Fyrir alþingiskosningar haustið 2016 voru heilbrigðismálin í brennidepli og áherslur allra flokka miðuðust við að heilbrigðiskerfið yrði styrkt til muna eftir langvarandi svelt. Aðeins var munur milli flokka hvaða leiðir ætti að fara og hversu langt. Sjaldan hefur verið jafnmikill samhljómur með ráðamönnum og almenningi, sem sést hvað skýrast á þeirri staðreynd að tæplega 90.000 manns hafa skrifað undir áskorun um að endurreisa heilbrigðiskerfið með kröfu um að 11% af vergri landsframleiðslu verði varið til heilbrigðismála.

Skjótar og miklar aðgerðir þarf til að styrkja stoðir heilbrigðiskerfisins, stytta biðtíma eftir heilbrigðisþjónustu, standa við áætlanir um uppbyggingu heilsugæslunnar sem fyrsta viðkomustað sjúklinga, koma til móts við þarfir langsveltra sjúkrahúsa og minnka greiðslubyrði sjúkratryggðra einstaklinga, svo eitthvað sé nefnt.

Við verðum að geta treyst þjóðkjörnum fulltrúum almennings til að standa við loforð sín fyrir kosningar.

Tillaga um breytingu:

Lagt er til að 11% af vergri landsframleiðslu verði varið í félagslegt heilbrigðiskerfi.

Lagt er til að heilbrigðisþjónusta á Íslandi verði gerð gjaldfrjáls í áföngum.

Greiðslupátttaka í heilbrigðisþjónustu

Miðað við forsendur frumvarpsins eru loforð um minni kostnað almennings í heilbrigðisþjónustu innantóm því lög sem taka gildi í febrúar um greiðslupátttöku í heilbrigðisþjónustu eru ófjármögnuð og byggja því eftir sem áður á tilfærslu á kostnaði milli sjúklingahópa.

Samkvæmt útreikningum Gunnars Alexanders Ólafssonar heilsuhagfræðings myndu boðaðar breytingar kosta á bilinu 1,3-1,8 milljarða króna.¹ Það er ekki ásættanlegt að sá kostnaður sé greiddur af einstaklingum.

Kostnaður ríkissjóðs við að gera þá heilbrigðisþjónustu, sem lög um greiðslupátttöku í heilbrigðisþjónustu fjalla um, gjaldfrjálsa var eingöngu um 6,5 milljarðar króna á árinu 2015.² Það telst ekki mikill kostnaður til að styrkja stoðir félagslegs heilbrigðiskerfis á

¹ <http://www.visir.is/daudafaeri-kludrad!/article/2016161219352>

² <http://www.obi.is/static/files/skjol/ppt-glaerur/glaerur-gunnar-alexanders-olafssonar-vegna-greidsluthatttoku-obi-april-2016.pptx>

Íslandi en samkvæmt nýrri Gallup könnun vilja 77,1% Íslendinga að sú heilbrigðisþjónusta sem fjallað er um í reglugerð sé gjaldfrjáls.³

Tillaga um breytingu:

Lagt er til að sú heilbrigðisþjónusta sem lög um greiðsluþátttöku í heilbrigðisþjónustu fjallar um verði gjaldfrjáls.

Tannlækningar, sálfræðiþjónusta og lyf

Hið opinbera niðurgreiðir ýmsan heilbrigðiskostnað sjúkratryggðra einstaklinga samkvæmt greiðsluþátttökukerfi lyfja annars vegar og nýju greiðsluþátttökukerfi í heilbrigðisþjónustu sem tekur gildi 1. febrúar 2017 hins vegar. Þó er margvíslegur nauðsynlegur heilbrigðiskostnaður sem einstaklingar þurfa að greiða að fullu sjálfir. Má þar nefna ýmis lyf, sálfræðiþjónustu og tannlækningar.

Af því leiðir að fólk neitar sér um þessa þjónustu og á það sérstaklega við um tekjulága einstaklinga. Bein afleiðing af því er alvarlegri sjúkdómar, aukið álag á heilbrigðiskerfið og aukin útgjöld ríkissjóðs.

Þjórar af hverjum hundrað konum og tveir af hverjum hundrað körlum neituðu sér um þjónustu læknis eða sérfræðings árið 2015 vegna kostnaðar, eða samtals tæplega 8 þúsund manns. Kostnaður er meiri fyrstaða fyrir tekjulægri hópana en þá tekjuhærri, en 6% fólks í tekjulægsta fimmtungnum fór ekki til læknis vegna kostnaðar á móti rúmlega 1% fólks í efsta tekjufimmtungi.⁴

Tannlækningar

Um 17% Íslendinga í lægsta tekjufimmtungnum fór ekki til tannlæknis árið 2015 vegna kostnaðar.⁵

Afleiðingar þess að fara ekki til tannlæknis geta verið að fólk missi tennur sem annars væri hægt að bjarga og einnig geta bakteríur í munni farið út í blóðið og valdið hjarta- og æðasjúkdómum. Reglulegar tannlæknavitjanir eru því fyrirbyggjandi gagnvart öðrum sjúkdómum.

Aldraðir og örorkulífeyrisþegar hafa verið hlunnfarnir um endurgreiðslu frá Sjúkratryggingum Íslands vegna þess að viðmiðunargjaldskrá tannlækninga hefur ekki verið uppfærð frá árinu 2003. Það hefur valdið því að fólk hefur aðeins fengið ýmist 19%, 28% eða 43% endurgreitt af þeirri upphæð sem það hefur átt rétt á. Reglugerð sem tryggja átti þessar greiðslur tók gildi árið 2013, en henni hefur ekki verið framfylgt því hún var ófjármögnuð.⁶

Á sama tíma tók gildi samningur við tannlækna um tannlækna-kostnað barna upp að 18 ára aldri, sem einnig var ófjármagnaður en hefur síðan verið innleiddur í áföngum. Árangurinn hefur verið góður og hafa íslensk börn sjaldan eða aldrei haft betri

³ <http://www.obi.is/is/utgafa/frettir/athyglisverdar-nidurstodur-i-gallupkonnun-um-aherslumal-obi>

⁴ https://www.hagstofa.is/media/50202/hag_161212.pdf

⁵ https://www.hagstofa.is/media/50202/hag_161212.pdf

⁶ <http://www.althingi.is/skodaliid.php?lthing=145&lidur=lid20160822T152338>

tannheilsu.⁷ Í frumvarpi til fjárlaga 2017 er gert ráð fyrir fjárheimild að upphæð 100 m.kr. vegna tveggja árganga barna. Ekkert spyrst enn til fjárheimilda til að tryggja endurgreiðslur til aldraðra og örorkulífeyrisþega.

Tillögur um breytingar:

Lagt er til að sett verði í forgang að uppfæra viðmiðunargjaldskrá um endurgreiðslu tannlækninga. Reglugerð til að tryggja öldruðum og örorkulífeyrisþegum fullar endurgreiðslur verði að fullu fjármögnuð frá 1. janúar 2017. Einnig skulu endurgreiðslur uppreiknaðar afturvirkir og greiddar frá gildistöku reglugerðar nr. 451/2013.

Lagt er til að fjárlögin tryggi fjármagn til þess að fella tannlækningar undir greiðsluþátttöku í heilbrigðisþjónustu. Í framhaldinu verði lögum um sjúkratryggingar nr. 112/2008 breytt.

Sálfræðiþjónusta

Sálfræðiþjónusta er sjúkratryggðum einstaklingum afar dýr í dag, enda ekki niðurgreidd af ríkissjóði. Afar margir neita sér því um sálfræðiþjónustu við t.d. kvíða, depurð, þunglyndi eða svefnleysi. Afleiðing þess getur verið alvarlegri heilsufarsvandi. Sálfræðimeðferð sem fyrsta íhlutun dregur úr innlögnum á sjúkrahús og getur dregið úr lyfjanotkun. Fleiri gætu haldið starfsgetu sinni og virkni. Bætt aðgengi sjúkratryggðra einstaklinga að sálfræðiþjónustu með niðurgreiðslu ríkissjóðs og aukinni sálfræðiþjónustu á stofnunum, eins og heilsugæslustöðvum og skólum, er þjóðhagslega hagkvæm og skilar sér ríflega aftur í ríkissjóð. Fyrir kosningar voru allir stjórnámálaflokkar sammála um nauðsyn þess að bæta aðgengi að sálfræðiþjónustu og nú hafa ríflega 9000 manns skrifað undir áskorun til stjórnvalda þess efnis.⁸

Tillaga um breytingu:

Lagt er til að fjárlögin tryggi fjármagn til þess að fella sálfræðiþjónustu undir greiðsluþátttöku í heilbrigðisþjónustu. Í framhaldinu verði lögum um sjúkratryggingar nr. 112/2008 breytt.

Lyf

Á Íslandi er lagður 24% virðisaukaskattur á lyf, sem efra virðisaukaskattspæpið. Hér er vísað í umsögn um forsendur fjárlaga fjárlagafrumvarps 2017 (þskj. 2 - 2. mál), þar sem mikilvægi þess að fella niður virðisaukaskatt á lyfjum er rökstutt.

Tillaga um breytingu:

Lagt er til að frá janúar 2017 verði virðisaukaskattur af lyfjum fyrir örorkulífeyrisþega, fatlað fólk og aldraða afnuminn.

⁷ <https://www.velferdarraduneyti.is/frettir-vel/batnandi-tannheilsa-barna>

⁸ <http://www.adhd.is/is/um-adhd/frettir/undirskriftasofnun-salfraedithjonusta-er-lika-heilbrigdisthjonusta>

Hjálpartæki

Skylt er að útvega fötluðu fólki þau hjálpartæki sem nauðsynleg eru og hentug til að auðvelda athafnir daglegs lífs. Hjálpartæki er tæki sem ætlað er að draga úr fötlun, aðstoða [fatlað fólk]²⁾ við að takast á við umhverfi sitt, auka eða viðhalda færni og sjálfsbjargargetu eða auðvelda umönnun%o skv. 2. mgr. 26. gr. laga um sjúkratryggingar nr. 112/2008. Því þurfa hjálpartæki að vera við hæfi hvers einstaklings.

Á Íslandi er lagður 24% virðisaukaskattur á hjálpartæki. Sjúkratryggingar ýmist greiða að fullu eða taka þátt í kaupum á nauðsynlegum hjálpartækjum. Þrátt fyrir það getur kostnaður vegna hjálpartækja verið mikill. Mörg nauðsynleg hjálpartæki eru ekki niðurgreidd og hefur þeim fjölgað frá hruni, þegar hið opinbera lagði í mikinn niðurskurð í heilbrigðisþjónustu.

Í frumvarpinu kemur fram að kostnaður fyrir þennan lið hefur verið vanáætlaður síðustu ár og því er ljóst að þörf er fyrir viðbótarfjármagn í málaflokkinn. Erfitt er að sjá að sú hækkun sem lagt er til að bætist í liðinn svari þeirri þörf sem uppi er vegna lýðfræðilegra breytinga, vegna fjölgunar og öldrunar þjóðarinnar.

Í fjárlögum verður að vera tryggt fjármagn til að uppfylla lögbundna skyldu hins opinbera gagnvart þegnum sínum. Ekki er ásættanlegt að einstaklingar fái ekki nauðsynleg hjálpartæki vegna þess að fjármagn sé á þrotum.

Viðgerðarþjónusta á hjálpartækjum

Komið hefur verið til móts við kröfur og ábendingar fatlaðs fólks með samningum við verkstæði á landsbyggðinni sem einstaklingar geta leitað til með hjálpartæki. Einnig þarf að tryggja neyðarþjónustu þegar þörf er á. Jafnframt verður fjármagn að fylgja til að hægt sé að standa við gerða samninga.

Tillögur um breytingar:

Lagt er til að frá janúar 2017 verði virðisaukaskattur af hjálpartækjum fyrir fatlað fólk og aldraða afnuminn.

Lagt er til að hækkun á fjárheimild til málaflokksins miðist við lýðfræðilegar breytingar og tryggt verið að allt fatlað fólk fái þau hjálpartæki sem nauðsynleg eru og við hæfi.

Lagt er til að tryggt verði fjármagn til Sjúkratrygginga Íslands svo einstaklingar geti fengið viðgerðir á hjálpartækjum hvenær sem er sólarhringsins og um allt land.

Heilbrigðisstofnanir

Miðað við forsendur frumvarpsins er útlit fyrir að skerða þurfi enn þjónustu á heilbrigðisstofnunum.⁹ Stjórnendur Landspítalans hafa áætlað að 12 milljarða kr. vanti til að sinna nauðsynlegri þjónustu, en samkvæmt frumvarpinu er gert ráð fyrir 2 milljarða kr. hækkun til stofnunarinnar. Því er útlit fyrir að þjónusta á sjúkrahúsinu verði skert talsvert. Ástandið er nú þegar mjög alvarlegt og biðtími eftir

⁹ <http://www.visir.is/landspitali-leitar-til-radherra-um-skerdingu-a-thjonustu/article/2016161209488>

læknisþjónustu er alltof langur, sem sést hvað best á því að meðalbiðtími eftir algengustu aðgerðunum á LSH var 183 dagar árið 2015.¹⁰

Langir biðlistar á sjúkrastofnunum eru meðal annars valdir að örorku. Bíði fólk of lengi eftir aðgerðum eða læknisþjónustu eru auknar líkur á að aðgerðin þjóni ekki þeim tilgangi sem hún í upphafi hefði getað þjónað.

Tillaga um breytingu:

Lagt er til að rekstrarframlög til heilbrigðisstofnana verði aukin í samræmi við þarfa- greiningu stjórnenda þeirra.

7. Almennatryggingar

Boðuð 7,5% hækkun sett í samhengi við aðrar hækkanir

Boðuð 7,5% hækkun frá janúar 2017 mun ekki veita lífeyrisþegum nauðsynlega og langþráða kjarabót. Lágar prósentuhækkanir á lágur upphæðir, líkt og boðað er í frumvarpinu, gefa af sér lágur krónutöluhækkanir, sem er óásættanlegt. Fyrirhuguð hækkun upp á 7,5% myndi þýða hækkun um tæpar 16 þúsund krónur (fyrir skatt) fyrir örorkulífeyrisþega með óskertar greiðslur eða rúmar 11 þúsund krónur á mánuði eftir skatt. Óskertur lífeyrir færi úr 212.776 kr. á mánuði í 228.734 kr. á mánuði fyrir skatt. Rúmar 197 þús. kr. á mánuði eftir skatt duga engan veginn fyrir framfærslu í íslensku samfélagi. Samkvæmt 28. gr. SRFF ber ríkinu að tryggja einstaklingum viðunandi lífskjör og sífellt batnandi lífsskilyrði.

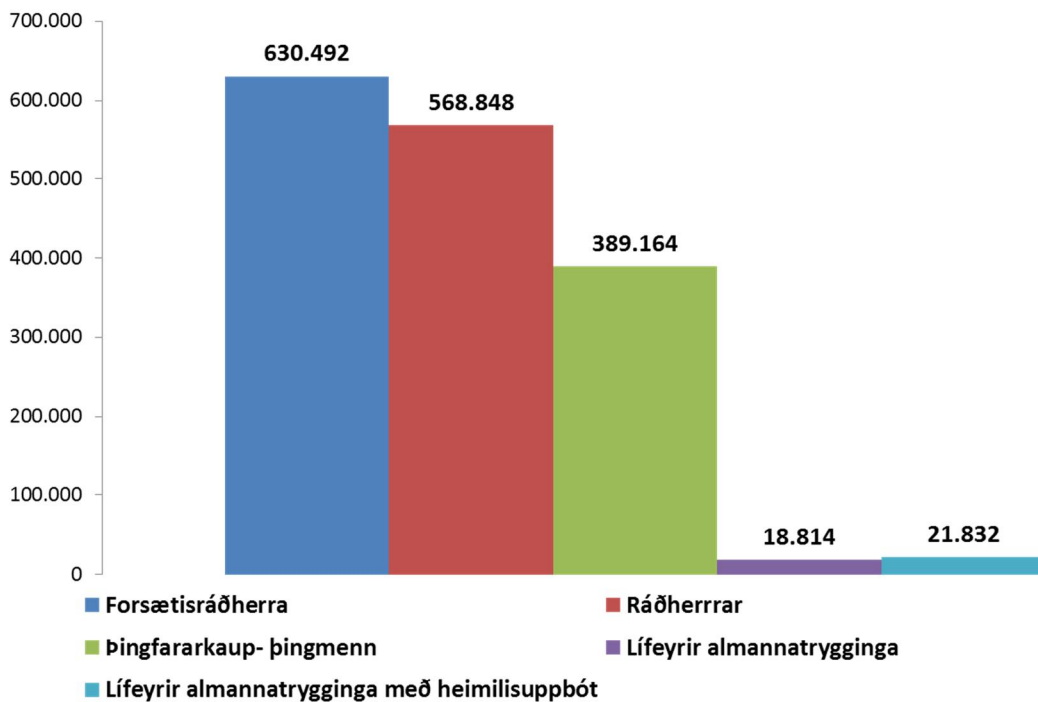
ÖBÍ hefur lagt áherslu á hækkun óskerts lífeyris almennatrygginga í 390.000 kr. (fyrir skatt), sbr. ályktun aðalfundar í október sl. Áhersla á hækkun lífeyris almennatrygginga í lágmark 390 þús. kr. á mánuði fyrir skatt er ekki mikil í ljósi niðurstaðna Gallupkönnunar frá byrjun október 2016. Spurt var: *Telur þú að einstaklingstekjur upp á 296 þúsund krónur eftir skatt dugi til framfærslu í hverjum mánuði?* Af þeim sem tóku afstöðu voru 60% ósammála því að ofangreindar tekjur myndu nægja til framfærslu í hverjum mánuði. Niðurstöður Gallupkönnunarinnar eru að finna hérna í þessum tengli: <http://www.obi.is/is/utgafa/frettir/athyglisverdar-nidurstodur-i-gallupkonnun-um-aherslumal-obi>

Á árinu 2016 hækkaði óskertur lífeyrir almennatrygginga um 18.184 kr. á meðan þingfararkaup hækkaði um 389.164 kr., sjá mynd 1.

¹⁰ <http://www.althingi.is/alttext/145/s/1190.html> Sjá töflu 5.

Mynd 1.

Samanburður á hækkunum til þjóðkjörinna fulltrúa Alþingis og lífeyrisþega árið 2016

Athyglisvert er að hækkun þingfararkaupts á árinu 2016 er rúmlega 70% hærrí upphæð en óskertur lífeyrir (228.734 kr.) almannatrygginga eftir fyrirhugaða hækkun.

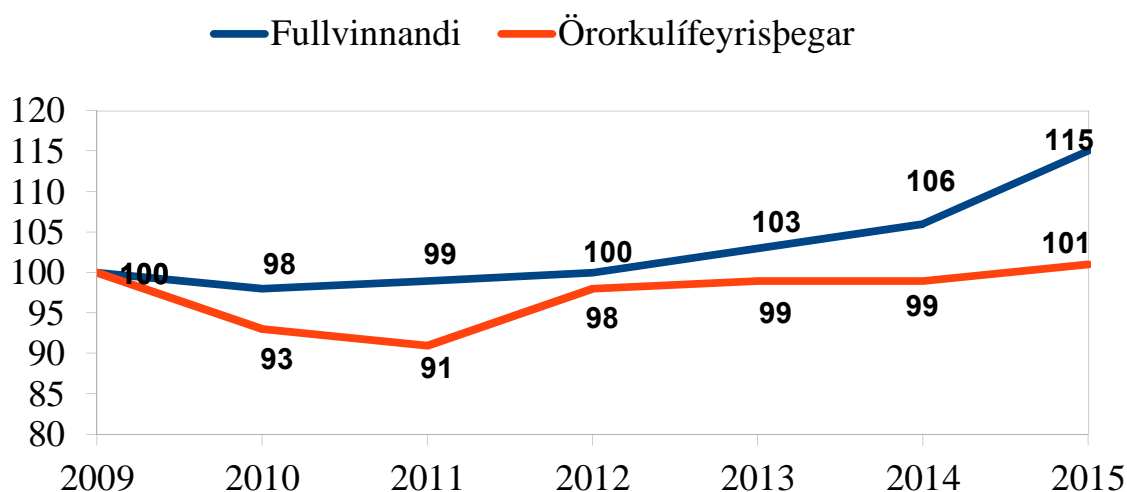
Lífeyrir almannatrygginga hefur lítið hækkað síðustu ár, eða á bilinu 3% til 3,9% árin 2012-2015 en árið 2016 var 9,7% hækkun. Kaupmáttur heildartekna örorkulífeyrisþega hefur því verið neikvæður megnið af tímabilinu og er aðeins 1% hærrí árið 2015 en árið 2009, eins og sjá má á mynd 2. Í fjárlagafrumvarpinu segir: sVaxandi vinnuafseftirspurn, miklar launahækkanir í kjarasamningum, hagstæð gengisþróun, minnkandi verðbólga og batnandi kaupmáttur einkenndu árið 2015.¹¹ Ennfremur er fullyrt að ráðstafanir sem gerðar voru á undanförunum misserum hafi stutt við kaupmáttaraukningu almennings og skilað sér til heimilanna,¹² en batnandi kaupmáttur hefur því miður ekki náð til örorkulífeyrisþega, eins og sjá má á mynd 2.

¹¹ Þingskjal 1 – 1. mál, bls. 97.

¹² Þingskjal 1 - 1. mál, bls. 78.

Mynd 2.

Þróun kaupmáttar heildartekna

Útreikningar Hagfræðistofnunar Háskóla Íslands, nóvember 2016.

Í frumvarpinu kemur fram að ef spáin, sem þar er lögð fram, gangi eftir er sjóst að kaupmáttur bóta almannatrygginga mun hafa aukist talsvert á þessu tímabili.¹³ og er lítið til uppsafnaðra hækkana bóta á þriggja ára tímabili (fjárlög 2015-2017).

Þess ber að geta að á meðan kaupmáttur heildarlauna fullvinnandi jókst um 15% og kaupmáttur lágmarkslauna um 17% hækkaði hann einungis um 1% hjá örorkulífeyrisþegum á sama tímabili eða frá 2009 til 2015.¹⁴

Tillaga um breytingu:

Lagt er til að lífeyrir almannatrygginga hækki um 32,2% þannig að óskertur lífeyrir almannatrygginga verði sama upphæð og lágmarkslaun á árinu 2017 eða 280.000 kr. á mánuði. Sérstök framfærsluþbót hækki um 7,5%, en með því móti væri hægt að draga úr áhrifum krónu á móti krónu skerðingar. Heimilisuppbót hækki enn fremur um 7,5%.

	Hækkun skv. fjárlagafrumvarpi 2017	Tillaga að hækkun
Grunnlífeyrir	42.852	52.698
Aldurstengd örorkuuppbót	42.852	52.698
Tekjutrygging	137.226	168.756
Sérstök framfærsluuppbót	5.804	5.809
Samtals fyrir skatt	228.734	280.000

¹³ Þingskjal 1, bls. 119.

¹⁴ Tölur fyrir árið 2016 liggja ekki fyrir fyrr en á næsta ári og því voru ekki forsendur til að reikna út kaupmátt heildartekna örorkulífeyrisþega fyrir árið 2016.

Víðtæk krafa og samstaða um afnám krónu á móti krónu skerðingar

ÖBÍ hefur um árábil barist fyrir afnámi sérstakrar framfærsluuppbotar, svokallaðri skrónu á móti krónu skerðingu%á greiðslum til lífeyrisþega og ítrekað lagt til að sérstaka framfærsluuppbotin verði felld inn í bótaflokkinn tekjutrygging. Gagnrýni ÖBÍ og annarra sem hafa kynnt sér málið snýst m.a. um að fjöldi örorkulífeyrisþega sjái ekki ávinning af því að hafa greitt í lífeyrissjóð af tekjum sínum. Þeir hafi ennfremur ekki ávinning af sparnaði og/eða af atvinnuþátttöku, en hér er átt við þá sem hafa mjög takmarkaða starfsgetu. Afnám krónu á móti krónu skerðingar myndi draga verulega úr tekjuskerðingum, auka ráðstöfunartekjur og um leið einfalda kerfið og gera það skiljanlegra.

Síðustu ár hefur verið samstaða um að afnema sérstaka framfærsluuppbot vegna vandkvæða sem fylgja því að hafa krónu á móti krónu skerðingar í kerfinu. Almannatryggingakerfið á að vera nægilega öflugt og traust til að fólk þurfi ekki að reiða sig á félagslega aðstoð.

Þá hafa verið uppi tillögur um að fella sérstöku framfærsluuppbotina inn í sameinaðan bótaflokk (endurskoðunarnefndin) eða fella hana inn í tekjutrygginguna (tillögur ÖBÍ). Í aðdraganda kosninga nú í haust voru öll framboð sem eiga fulltrúa á Alþingi á 146. löggjafarþingi sammála um að afnema krónu á móti krónu skerðingar, en hlusta má á svör þeirra á eftirfarandi myndbandsupptöku: <https://www.youtube.com/watch?v=suDM0z-xPo>

Með lögum nr. 116/2016 var hins vegar farin sú leið að hækkunin til viðbótar við breytingu á upphæðum um næstu áramót næði einungis til örorkulífeyrisþega sem fá greidda heimilisuppbot¹⁵ og sérstaka framfærsluuppbot.¹⁶ Er um lítinn hóp að ræða, en samkvæmt tölum frá Tryggingastofnun fengu 1759 örorkulífeyrisþegar greiðslur úr báðum greiðsluflokkum. Aðrir örorkulífeyrisþegar fá einungis 7,5% hækkun og því mun lagabreytingin breikka bilið á milli greiðslna til örorkulífeyrisþega eftir því hvort þeir fá greidda heimilisuppbot eða ekki. Með því að setja hækkunina inn í sérstöku framfærsluuppbotina er vægi framfærsluuppbotarinnar aukið sem skerðist krónu á móti krónu við nær allar skattskyldar tekjur. Dæmi: Örorkulífeyrisþegi með 20.000 kr. frá lífeyrissjóði (fyrir skatt) fengi 260.000 kr. frá TR, framfærsluuppbotin myndi lækka greiðsluna frá TR um 20.000 kr. Viðkomandi hefur því engan ávinning af lífeyrissjóðsgreiðslunni.

Tillaga um breytingu:

Lagt er til að sérstaka framfærsluuppbotin verði felld inn í tekjutrygginguna í tveimur áföngum. Fyrri áfanginn komi til framkvæmda í byrjun árs 2017 með því að lækka skerðingarhlutfall sérstakrar framfærsluuppbotar úr 100% í 70%. Seinni áfanginn komi til framkvæmda í byrjun árs 2018, en þá verði sérstaka framfærsluuppbotin felld inn í tekjutrygginguna.

¹⁵ Greidd skv. 8. gr. laga um félagslega aðstoð nr. 99/2007. Lífeyrisþegar sem búa einir eða ekki með öðrum 18 ára og eldri geta fengið greidda heimilisuppbot. Einungis um 30% örorkulífeyrisþega fá greidda heimilisuppbot.

¹⁶ Greidd skv. 2.mgr. 9. gr. laga um félagslega aðstoð nr. 99/2007.

Reglugerðarákvæði kemur í veg fyrir að öllum lífeyrisþegum sé tryggð lágmarksfjárhæð til framfærslu.

Ítrekað hefur verið lýst yfir miklum áhyggjum af stöðu lífeyrisþega sem búa við skertar greiðslur almannatrygginga vegna fyrri búsetu erlendis og fá engar greiðslur erlendis frá. Þeir þurfa því að reiða sig á heildartekjur sem eru langt undir öllum tekjuviðmiðum, þar með talið framfærsluviðmiðum skv. lögum um félagslega aðstoð. Á árinu 2014 voru 12 örorkulífeyrisþegar með heildartekjur **undir 80.000 kr.** og 43 með heildartekjur undir **130.000 kr.**¹⁷ Hér er því um fámennan hóp fólks að ræða sem býr við mjög kröpp kjör og eru þessir einstaklingar því upp á aðra komnir.

Lög nr. 99/2007, um félagslega aðstoð hafa meðal annars það hlutverk að tryggja að heildartekjur lífeyrisþega séu ekki undir ákveðnum skilgreindum framfærsluviðmiðum (óskertur lífeyrir). Sérstök framfærsluuppbót er greidd þegar tekjur eru undir framfærsluviðmiði til þess að heildartekjur nái framfærsluviðmiði. Framkvæmd ákvæðisins hefur þó verið með þeim hætti að sérstaka framfærsluuppbótin hefur verið skert á grundvelli fyrri búsetu erlendis með sama hætti og aðrir bótaflokkar, þvert gegn tilgangi þess. Búsetuskerðing sérstakrar framfærsluuppbótar byggir einungis á einu reglugerðarákvæði,¹⁸ sem auðvelt er að afnema. Lausnin er tæknilega einföld og fylgja lítil fjárútlát því að tryggja að þessir fáu einstaklingar séu ekki með heildartekjur undir framfærsluviðmiðinu.

Tillaga um breytingu:

Lagt er til að lögfesta reglu um að allir, sem eiga rétt á sérstakri framfærsluuppbót, fái hana greidda án tillits til fyrri búsetu erlendis. Tryggja þarf fjármagn til að mæta þessari breytingu, sem mun nýtast lífeyrisþegum með lægstu heildartekjurnar.

Viðmið fyrir uppbætur á lífeyri

Í frumvarpi til fjárlaga er ekki ráðgert að hækka framlag fyrir frekari uppbætur skv. lögum um félagslega aðstoð nr. 99/2007. Tekjuviðmiðið var síðast hækkað í byrjun árs 2015. Sökum þess að tekjuviðmiðið var ekki hækkað í byrjun árs 2016 fer hópur lífeyrisþega með mikinn aukakostnað vegna sjúkdóma eða fötlunar á mis við uppbótina. Brýn nauðsyn er að setja viðbótarfjármagn í þennan lið til að mæta hækkun tekju- og eignaviðmiða, en skv. 6. gr. reglugerðar nr. 1052/2009 segir að uppbætur þessar skuli taka breytingum á sama hátt og bætur og tekjumörk samkvæmt lögum um almannatryggingar.

Tillaga um breytingu:

Lagt er til að fjármagn fyrir frekari uppbætur (fjárlagaliður 08-203-151) verði hækkað til að mæta hækkun tekjuviðmiðs í 6. gr. reglugerðar nr. 1052/2009 í 3.360.000 kr. (280.000 kr. á mánuði). Þá þarf einnig að endurskoða fjárhæð eignaviðmiðs í reglugerðinni.

¹⁷ Fjöldatölurnar má finna í svari félags- og húsnæðismálaráðherra við fyrirspurn:

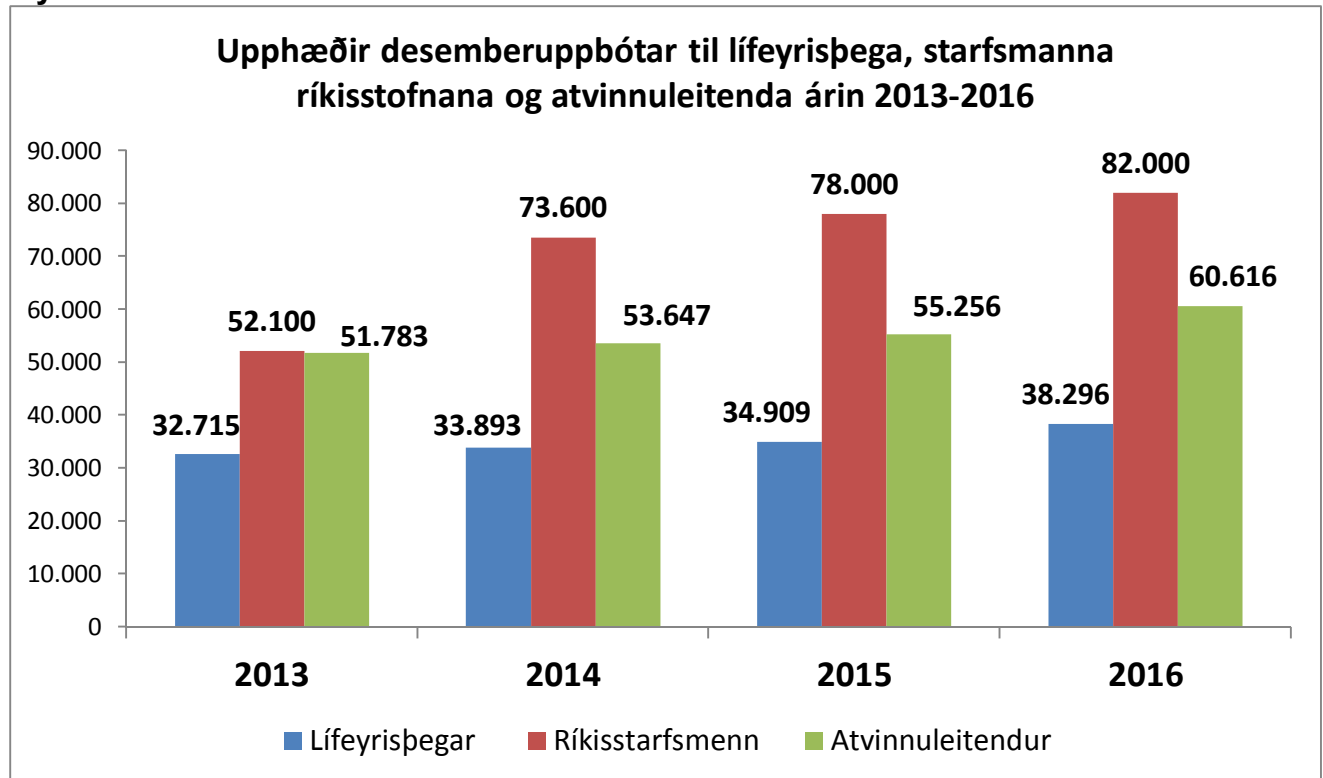
<http://www.althingi.is/alttext/145/s/0444.html>

¹⁸ 3. mgr. 15. gr. reglugerðar nr. 1052/2009.

Desember- og orlofsuppbætur

Desemberuppbót til lífeyrisþega hefur hækkað mun minna en hjá launþegum og atvinnulausum og er upphæðin mun lægri eins og sjá má á mynd 3.

Mynd 3.

Skýringar með mynd:

Desemberuppbót skv. kjarasamningum SRF við ríkisstofnanir.

Óskert desemberuppbót til atvinnuleitenda greiðist til þeirra sem eiga fullan bótarétt og hafa verið skráðir án atvinnu í ákveðið langan tíma.

Desemberuppbót fyrir lífeyrisþega sem ekki fá greidda heimilisuppbót.

Mikilvægt er að hafa í huga að einungis hluti lífeyrisþega fær desember- og orlofsuppbætur óskertar þar sem þær eru reiknaðar sem hlutfall af tekjutryggingu og heimilisuppbót, en einungis um 30% örorkulífeyrisþega fá greidda heimilisuppbót. Á mynd 2 er sýnt fram á desemberuppbót án heimilisuppbótar. Ef dæmi er tekið af desemberuppbót með heimilisuppbót þá er hún samt sem áður mun lægri en desemberuppbót hjá atvinnuleitanda. Lífeyrissjóðir greiða ekki orlofs- eða desemberuppbót. Hluti lífeyrisþega fær því enga eða mjög skerta desember- og orlofsuppbót.

Tillögur um breytingar:

Lagt er til að desemberuppbót til lífeyrisþega verði hækkuð þannig að óskert desemberuppbót til lífeyrisþega (án heimilisuppbótar) verði að minnsta kosti ekki lægri en desemberuppbót til atvinnuleitenda.

Lagt er til að ákvæði um orlofsuppbót lífeyrisþega verði endurskoðað og hækkað í samræmi við upphæð orlofsuppbótar í samningi SA og ASÍ.

Hugmyndir um innleiðingu starfsgetumats

Í fjárlagfrumvarpinu 2017 er vísað í stefnu stjórnvalda um innleiðingu starfsgetumats og nefndar aðgerðir sem eigi að hefjast árin 2017-2019. Vísað er í fyrirbyggjandi frumvarpsdrög, en líklega er hér átt við frumvarpsdrög sem voru til umsagnar á vef velferðarráðuneytisins í júlí 2016. ÖBÍ sendi inn umsögn um frumvarpsdrögin og má finna umsögnina á heimasíðu ÖBÍ.¹⁹ Þegar frumvarp um breytingar á lögum um almannatryggingar var síðan lagt fyrir Alþingi í september sl.²⁰ var búið að fjarlægja kaflann um starfsgetumat.

Í umsögn ÖBÍ um frumvarpsdrögin var meðal annars bent á hvaða skilyrði þurfi að uppfylla áður en innleiðingarferli starfsgetumats getur hafist en þau helstu eru:

- Samningur SP um réttindi fatlaðs fólks verði lögfestur (en hann hefur einungis verið fullgiltur hér á landi).
- Lög sem banna mismunun á vinnumarkaði verði sett. Lögin skulu tryggja viðeigandi aðlögun á vinnumarkaði og við atvinnuleit með skýrum hætti.
- Sett verði í lög að allt starfsgetumatsferlið og ákvarðanir um greiðslur á grundvelli þess lúti stjórnsýslulögum.
- Gerðar verði breytingar á almannatryggingum sem tryggja að allir lífeyrisþegar geti framfleytt sér og lifað mannsæmandi lífi þar sem tekið sé tillit til kostnaðar vegna húsnæðis, fæðis, klæðis og eðlilegrar þátttöku í samfélaginu.
- Krónu á móti krónu skerðing verði afnumin fyrir alla lífeyrisþega.
- Víxlverkun í samspili almannatrygginga og lífeyrissjóða verði afnumin.

Hvergi var komið inn á ofangreind atriði í frumvarpsdrögunum.

Í frumvarpsdrögunum var útfærsla starfsgetumats enn of óljós til að raunhæft væri að taka upp nýtt kerfi og mörgum spurningum um veigamikla þætti var ósvarað. Gagnrýni ÖBÍ beindist meðal annars að því að staðið hafi til að innleiða starfsgetumat samhliða þróun þess og að hefja greiðslur samkvæmt starfsgetumati í byrjun árs 2017, en verkefnið hefði þurft mun meiri og vandaðri undirbúning áður en fólki með skerta starfsgetu er vísað í starfsgetumat. Þá var vakin athygli á því að þrepaskipting starfsgetumats var eitt umdeildasta málefni nefndar um endurskoðun laga um almannatryggingar. Með frumvarpsdrögunum voru skyldur og skilyrðingar lagðar á einstaklinga með skerta starfsgetu en engar lagðar á vinnuveitendur.

Tillaga um breytingu:

Ef stefna stjórnvalda verður áfram að taka upp starfsgetumat í stað örorkumats, þá er lagt til að farin verði sú leið sem er útlistuð í skýrslu ÖBÍ *Virkt samfélag: Tillögur ÖBÍ að heildstæðu kerfi starfsgetumats og framfærslu á grundvelli þess*, sem hægt er að nálgast hér á þessum tengli: <http://www.obi.is/static/files/skjol/pdf-skyrslur/skyrsla-virkt-samfelag-2016.pdf>

¹⁹ <http://www.obi.is/static/files/skjol/pdf-skjol/umsagnir/2016/ums-obi-frv-atl.pdf>

²⁰ Þskj. 1624 – 857 mál.

8. Sveitarfélög og byggðamál

Sjálfstætt líf

Réttur til sjálfstæðs lífs fatlaðs fólks er tryggður með 19. gr. SRFF. Sjálfstætt líf er best tryggt með notendastýrðri persónulegri aðstoð (NPA). NPA hefur verið bylting fyrir þjónustunotendur. Þjónustuformið byggir á samstarfsverkefni á milli sveitarfélaga, ríkis og heildarsamtaka fatlaðs fólks, en ekki lagalegum rétti fólks. Afleiðing þess hefur verið sú að fötluðu fólki sem fengið hefur þjónustuna hefur verið tryggð samfélagsþátttaka en öðru fötluðu fólki hefur ekki verið tryggður sá réttur. Fólki innan hópsins er m.ö.o mismunað,²¹ þeim sem ekki fá þjónustuna er haldið eins og föngum heima hjá sér og geta ekki lifað sjálfstæðu lífi.

Samkvæmt ákvæði til bráðabirgða í lögum um málefni fatlaðs fólks skal velferðarráðuneytið leggja fram frumvarp þar sem lagt er til að þjónustuformið skuli lögfest. Reynsla af NPA er jákvæð og bætir lífsgæði fólks til muna. Allir aðilar eru sammála um mikilvægi þess að réttur til NPA skuli lögfestur. Frumvarp til lögfestingar NPA er til og því er ekki eftir neinu að bíða í málinu.

Það sem virðist hafa komið í veg fyrir lögfestinguna er að sátt hefur ekki myndast um fjármagn vegna kostnaðar við NPA. Samkvæmt útreikningum sveitarfélaganna virðist sem framlag ríkissjóðs upp á 300 milljónir í jöfnunarsjóð sveitarfélaga samsvari þeim kostnaði sem áætlað er að fjölga þurfi í samningunum.²²

Félagsleg túlkun er jafnframt lykilatriði til þess að tryggja sjálfstætt líf. Þar verður ríkisvaldið einnig að tryggja nægilegt fjármagn. Sjá umfjöllun í kaflanum Framhaldsfræðsla og menntun óflokkuð á skólastig%.

Tillögur um breytingar:

Lagt er til að Alþingi samþykki án tafar lagalegan rétt til NPA.

Lagt er til að bætt verði 300 milljónum í fjárlögum til þess að hægt sé að tryggja lagalegan rétt til NPA.

9. Menntun

Bundið er í lög að nemendur með sérþarfir skulu hafa jöfn tækifæri og jafnan rétt til náms og njóta til þess viðeigandi stuðnings. Jafnframt eru íslensk stjórnvöld skuldbundin til þess að veita og tryggja sömu þjónustu og réttindi skv. alþjóðasamningum, sbr. 24. gr. SRFF. Dæmi eru um að fötluð börn og börn með sérþarfir fái ekki viðeigandi stuðning í námi þrátt fyrir að hann sé lögbundinn. Framboð til náms fyrir fatlaða nemendur og nemendur með sérþarfir á efri skólastigum hefur verið takmarkað og þá hefur aðgengi þeirra að námi og sértækum úrræðum verið af skornum skammti.

²¹ <http://www.ruv.is/frett/verdi-ad-logfesta-mpa-thjonustuna>

²² Tölurnar byggjast á greiningu sveitarfélaganna: Sjá glæru 6-8

https://www.velferðarráðuneyti.is/media/mpa/Samstarfsverkefnid-um-NPA--ThGTh--nyr-veruleiki-i-velferðarthjonustu---4-loka_.pdf

Nauðsynlegt er að auka menntunarmöguleika þessa hóps þannig að allir fái jöfn tækifæri til náms sem hæfir áhugasviði hvers og eins. Slíkt eykur meiri og fjölbreyttari atvinnumöguleika og samfélagslega þátttöku.

Tillaga um breytingu:

Lagt er til að auknum fjármunum verði varið til menntunar fatlaðra barna og ungmenna ásamt börnum og ungmennum með sérþarfir til að þau fái sömu tækifæri til jafns við aðra.

Framhaldsfræðsla og menntun óflokkuð á skólastig

Í frumvarpi til fjárlaga er gert ráð fyrir auknu framlagi til stuðnings framhaldsfræðslu um 3 m.kr. til að efla samráð við hagsmunaaðila og vinnu vegna stefnumótunar sbr. markmiði nr. 1. Samkvæmt markmiði nr. 1 felur það í sér að lækka hlutfall fólks á vinnumarkaði án viðurkenndrar starfs- eða framhaldsskólamenntunar. Markmiðið er gott. Aftur á móti er það áhyggjuefni að ekki verði aukið frekar framlag til Samskiptamiðstöðvar heyrnarlausra og heyrnarskertra (SHH) sem starfar skv. lögum nr. 129/1990 og til Fjölmenntar sem þjónar fullorðnu fötluðu fólki á grundvelli samnings við mennta- og menningarmálaráðuneytið.

Markmið þingskjals 1 til málefnasviðs kafla 22.20 um framhaldsfræðslu og menntun óflokkuð á skólastig eru bæði óljós og ógagnsæ. Óljóst er hvert hið aukna framlag til SHH nákvæmlega er og er ekki að sjá að framlagið eigi að fara í félagslegan túlkunarsjóð og rittúlkunar sem fellur undir SHH. Ítrekað hefur verið bent á nauðsyn þess að félagslegur túlkunarsjóður hljóti aukin fjárframlög en slíkt varðar grundvallarhagsmuni þeirra sem nota félagslegan túlkunarsjóð svo þeir geti lifað og starfað í samfélaginu til jafns við aðra. Í þessu samhengi má benda á mikilvægi 9. gr., 21. gr. og 24. gr. SRFF sem fjalla um aðgengi í víðu samhengi, réttinn til tjáningar og skoðanafrelsis og aðgengi að upplýsingum og réttinn til menntunar. Sama máli gegnir um aukin framlög og ógagnsæi varðandi Fjölmennt.

Tillaga um breytingu:

Lagt er til að framlög verði aukin til málefnasviðanna sem að ofan greinir. Til þess að tryggja félagslega túlkun og rittúlkun þarf að auka framlag til SHH um 13 m.kr. til að tryggja fólki sjálfstætt líf.

10. Atvinnumál fatlaðs fólks og fólks með skerta starfsgetu

Atvinnumál fatlaðs fólks er á ábyrgð Vinnumálastofnunar sbr. viljayfirlýsingu velferðarráðuneytisins og Vinnumálastofnunar annars vegar og Sambands íslenskra sveitarfélaga hins vegar um framtíðarskipan atvinnumála fatlaðs fólks. Markmið fjárlagafrumvarps þessa um atvinnumál er m.a. að sem flestir geti tekið þátt á innlendum vinnumarkaði á öllum æviskeiðum, sjálfum sér og samfélaginu til hagsbóta, óháð búsetu. Þá er það ennfremur markmið að þátttakendum á vinnumarkaði verði ekki mismunað, hvorki beint né óbeint, svo sem m.a. á grundvelli fötlunar eða skertrar starfsgetu. Tryggja þarf að það fjármagn sem gert er ráð fyrir í frumvarpi til fjárlaga skili sér tímanlega til Vinnumálastofnunar og að tryggt verði að fjármagnið verði notað við þau verkefni sem þar greinir.

Þá er ítrekað að til þess að auka möguleika fatlaðs fólks á hinum almenna vinnumarkaði þarf að innleiða Evróputilskipun nr. 2000/78/EB um jafna meðferð á vinnumarkaði og í atvinnulífi. Slíkt veitir ekki bara aukna vernd heldur eykur líkur á að fatlað fólk komist út á vinnumarkað og verði þar af leiðandi virkari þátttakendur í samfélaginu, sem er öllum til hagsbóta.

11. Skatta-, eigna- og fjármálaumsýsla

Samkvæmt frumvarpinu á að lækka skatthlutfallið í fyrsta þrepi um 0,18%. Fyrirhuguð skattalækkun þýðir að lífeyrisþegi með óskertan lífeyrir sér til framfærslu greiðir 412 kr. minni skatt á mánuði en á árinu 2016. Ef einnig er tekið inn í myndina hækkun persónuafsláttar um 2,2% yrði aukning ráðstöfunartekna vegna skattalækkunar og hækkun persónuafsláttar 1.542. kr. á mánuði. Á sama tíma er ætlunin að hækka krónutöluskatta og -gjöld um 4,7%. Þær hækkunir munu væntanlega éta upp þessa 1.542 kr. áætluðu aukningu ráðstöfunartekna á mánuði.

Tillögur um breytingar:

Lagt er til að persónuafsláttur verði hækkaður verulega, til að lækka skattbyrði og þá sérstaklega til að ná til tekjulágra skattgreiðenda. Hækkun persónuafsláttar er einföld og skilvirk leið og flækir ekki skattkerfið. Í dag greiða skattgreiðendur tekjuskatt af tekjum yfir 139.833 kr. á mánuði.²³ Lagt er til að persónuafsláttur verði hækkaður í 74.260 kr. á mánuði frá 1. janúar 2017, þannig að fólk greiði ekki skatt af 200.000 kr. tekjum á mánuði. Í frumvarpinu er hins vegar gert ráð fyrir að skattleysismörkin verði um 143.600 kr. Enn fremur er lagt til að hækka skattleysismörkin á kjörtímabilinu í 310.000 kr.

Lagt er til að uppbótageiðslur á lífeyri²⁴ og uppbót til hreyfihamlaðra vegna reksturs bifreiða verði undanþegnar skatti enda er um greiðslur að ræða vegna útlagðs kostnaðar eða viðbótarkostnaðar vegna fötlunar eða skerðingar. Núverandi skatthlutfall er 37,13%.

12. Grunnskrár og upplýsingamál

Í SRFF er lögð sú skylda á að ríki safni saman upplýsingum, sbr. 31. gr. SRFF, til þess að tryggja að stjórnvöld eigi auðveldara með að taka réttar ákvarðanir. Þrátt fyrir fullgildingu SRFF er ekki að sjá að frumvarp til fjárlaga beri þess merki að ríkið ætli sér að uppfylla ofangreindar skyldur.

Einnig verður að hafa hér í huga að réttur til aðgengilegra upplýsinga er tryggður með 21. gr. SRFF. Þar er lykilatriði að efni sé á viðeigandi formi og skiljanlegt.

²³ Ef tekið er tillit til 4% iðgjalds í lífeyrissjóð er upphæðin 145.659 kr. á mánuði.

²⁴ Dæmi um uppbætur á lífeyri vegna útlagðs kostnaðar má nefna: Kaup á heyrnartækjum, lyfjum, rafmagnskostnaður vegna súrefnissíu og umönnun í heimahúsi.

Tillaga um breytingu:

Lagt er til að fjármagn verði tryggt til greiningar á því hvaða úrbætur ríkið þurfi að grípa til í því skyni að uppfylla skuldbindingu sína, sbr. viðeigandi ákvæði SRFF um upplýsingamál. Þar þarf að líta til stofnana líkt og Hagstofu Íslands og Þjóðskrár svo einhverjar séu nefndar.

13. Nýsköpun, rannsóknir og markaðsmál

Samkvæmt 27. gr. SRFF er lögð sú skylda á ríkisvaldið að vinna að fjölgun tækifæra fatlaðs fólks til að starfa sjálfstætt, stunda frumkvöðlastarfsemi, þróa samvinnufélög og stofna eigin fyrirtæki. Þrátt fyrir fullgildingu SRFF er ekki að sjá að tekið hafi verið tillit til hans þegar texti fjárlaganna var skrifaður.

Nýsköpunarmiðstöð ætti til að mynda að veita fötluðu fólki viðeigandi aðlögun og aðstoð við umsóknarferli til nýsköpunarverkefna og tengda vinnu.

Tillaga um breytingu:

Lagt er til að fjármagn verði tryggt til að íslenska ríkið geti fullnægt skyldum sínum samkvæmt samningnum. Má þar líta sérstaklega til Nýsköpunarmiðstöðvar Íslands og annarra aðila sem vinna að frumkvöðlastarfi fatlaðs fólks.

Að lokum

Vonast er til að tekið verði tillit til tillagna ÖBÍ við gerð fjárlaga og eða fjáráukalaga. Þá eru þingmenn hvattir til að horfa á þau mál sem eru til umfjöllunar á Alþingi, er varða fjárlög sem og önnur lög, með fötlunarglæraugum. Vakin er athygli á því að samfélagið allt, gerð þess, hin ýmsu opinberu kerfi sem og einkageirinn eiga við um fatlað fólk en ekki einvörðungu velferðar- og félagskerfi. Því er mikilvægt að heildarsamtök fatlaðs fólks eigi aðkomu að nefndum og ráðum á vegum allra ráðuneyta, þannig verður að horfa til jafnréttis fatlaðs fólks við skipanir í slíkar nefndir ásamt kynjahlutföllum sem er almennt orðið að venju.

Að lokum vil ég hvetja þingmenn til að leita til ÖBÍ ef málefni þarfnast frekari útskýringa enda erum við ávallt reiðubúin til ráðgjafar og samstarfs um málefni er varða sköpun betra samfélags fyrir alla.

Ekkert um okkur án okkar.

Virðingarfyllst,

Ellen Calmon
formaður ÖBÍ